

7.8.2023

VTDno-2023-1099

Valtioneuvoston tiedonantoa yhdenvertaisuuden, tasa-arvon ja syrjimättömyyden edistämistä suomalaisessa yhteiskunnassa valmistelevalle työryhmälle

Yhdenvertaisuusvaltuutetun huomioita yhdenvertaisuuden edistämisestä ja rasismiin vastaisesta työstä

1. Aluksi

Perustuslain 22 §:ssä säädetään julkisen vallan velvoitteesta turvata perus- ja ihmisoikeudet, mikä luonnollisesti kattaa valtioneuvoston työskentelyn. Yhdenvertaisuusperiaate ja syrjinnän kieltö ovat perusoikeuksia, joista säädetään tarkemmin yhdenvertaisuuslaissa. Rasismi on merkittävä yhteiskunnallinen ongelma Suomessa, ja perusoikeuksien tehokkaaksi toteutumiseksi on välttämätöntä, että hallitus ryhtyy toimiin rasismiin estämiseksi ja yhdenvertaisuuden edistämiseksi. Hallitusneuvottelujen yhteydessä toimitimme neuvottelijoille [muistion](#) rasismista, ilmiötä koskevista tutkimuksesta, ja sen vaikutuksista mielenterveyteen ja sisäiseen turvallisuuteen. Rasismia tai sen vastaisia toimia ei kuitenkaan mainita hallitusohjelmassa.

Rasismiin vastaista ohjelmaa ei tarvita nyt eikä koskaan vain julistuksena. Suunnitelmallisia toimia valtionhallinnon ja viranomaisten toimesta tarvitaan muun muassa rasistisen ja syrjivän häirinnän kitkemiseksi kouluissa, etnisen syrjinnän poistamiseksi rekrytoinneissa, sekä turvallisuusviranomaisten ja vartijoiden etniseen profilointiin puuttumiseksi. Rakenteellisen rasismiin tunnistaminen on tärkeä osa-alue näiden toimien eteenpäinviemiseksi.

Yhdenvertaisuusvaltuutettu on huolestunut tämänhetkisestä tilanteesta, jossa rasismi ja vihapuhe uhkaavat normalisoitua politiikassa. Tapa, jolla maahanmuuttajista viestitään erittäin kärkevästi ja yleistäen, herättää huolta ja pelkoakin erityisesti tässä osassa Suomen väestöä. Kyseessä voi myös olla yhdenvertaisuuslain kieltämä häirintä, tai tilanne jossa syrjintärikoksen tunnusmerkistö täyttyy. Nyt tarvitaan vahvaa johtajuutta valtioneuvoston ministereiltä, kansanedustajilta sekä kaikista puolueorganisaatioista, jotta kriittistäkin keskustelua voidaan käydä esimerkiksi

kotoutumisen edistämisen toimenpiteistä, ilman että ihmisistä tai ihmisryhmistä puhutaan loukkaavasti tai halventavasti.

Syrjintää ja rasismia, olipa se tahatonta tai tahallista, on torjuttava. Tahallinen syrjintä, rasismi ja vihapuhe on julmaa ihmisarvon loukkaamista. Valtion johdon on toimittava suoraselkäisesti ja tinkimättömästi rasismia vastaan ja yhdenvertaisuuden puolesta. Rasismin vastaisen ohjelman toiminnoilla voidaan käytännössä varmistaa, etteivät päättäjät tai viranomaiset syyllisty rasismiin tai syrjintään.

2. Yhdenvertainen Suomi- toimintaohjelma

Yhdenvertainen Suomi- toimintaohjelma vuosille 2021–2023 on Suomen ensimmäisen rasismin vastainen ja hyvien väestösuhteiden toimintaohjelma. Sen erityisenä arvona oli laaja-alainen valmistelu, eri hallinnonalat kattavat toimenpiteet, ja näin koko valtionhallinnon sekä keskeisten sidosryhmien, kuten kuntien, sitouttaminen toimenpanoon. Myös seuraava toimintaohjelma on tarpeen laatia alueellisesti ja hallinnollisesti kattavaksi siten, että koko julkinen sektori sitoutetaan rasismin vastaiseen toimintaan ja edistämään tavoitteellisesti yhdenvertaisuutta. Julkisen sektorin on oltava mallioppilas rasismin vastaisessa toiminnassa.

Yhdenvertainen Suomi -toimintaohjelman keskeisimpinä tavoitteina korostamme seuraavia:

- Tunnistetaan ja puretaan yhteiskunnan eriarvoistavia rakenteita
- Puututaan vihapuheeseen systemaattisella toiminnalla ja yhteistyöllä
- Kehitetään rasismiin liittyvää tutkimusta ja tiedonkeruuta

Antirasistinen työ asettuu luonnolliseksi osaksi yhdenvertaisuuden edistämistä yhdenvertaisuuslain edellyttämällä tavalla. Tämän työn tärkeitä elementtejä ovat oma toiminnan ja toimintaympäristön arviointi, suunnitelmallisuus, sekä toteutuksessa toimijoiden osaamisen ja toimintaprosessien kehittäminen.

Esimerkiksi rasistiseen häirintään puuttuminen kouluissa edellyttää selkeästi sovittuja toimintamalleja, jotka ovat koko kouluyhteisön tiedossa, sekä vastuuhenkilöitä, joilla on osaamista ja valtuuksia ennalta ehkäistä ja puuttua. Antirasistisen koulutuskokonaisuuden rakentaminen, kaikille varhaiskasvatuksessa ja opetuksessa työskenteleville, olisi konkreettinen tapa varmistaa osaaminen lasten ja nuorten kasvuympäristössä.

Jokaisen lapsen ja nuoren arki, jossa hän saa kokea itsensä nähdyksi ja arvostetuksi omana ainutlaatuisena itsenään, ja jossa hän voi turvallisesti kasvaa muiden kanssa, on se tavoite, johon meidän tulee pyrkiä. Aikuisten, myös valta-asemassa olevien, rasistinen viestintä vesittää tätä työtä.

3. Lopuksi

Onnistuakseen valtionhallinnon rasismiin vastaiset toimenpiteet edellyttävät kumppanuuksia laajasti yhteiskunnassa, myös kuntakentän, hyvinvointialueiden, kansalaisyhteiskunnan ja työmarkkinaosapuolten kanssa. Tästä oli hyvänä esimerkkinä Olen Antirasisti- kampanja, jonka oikeusministeriö ja yhdenvertaisuusvaltuutettu toteuttivat vuodenvaihteessa 2021–2022 noin 180 yhteistyökumppanin kanssa. Tiedonannon valmistelun yhteydessä on tärkeää kuulla heitä, joita rasismi koskettaa joka päivä, sekä toimijoita, jotka tekevät antirasistista työtä.

Valtioneuvoston vahva sitoutuminen yhdenvertaisuuden ja syrjimättömyyden edistämiseen edellyttää myös, että kaikki hallitusohjelman toimenpiteet läpivalaistaan, ja niiden vaikutukset arvioidaan eri väestöryhmien perusoikeuksien ja syrjinnän vaaran näkökulmasta.

Hallitusohjelmassa on kirjauksia esimerkiksi paperittomien välttämättömien terveydenhuoltopalvelujen kaventamisesta ja kotoutumisen edistämiseen liittyviä muutoksia, jotka toteutuessaan sysäävät erittäin haavoittuvassa asemassa olevia henkilöitä entistä heikompaan asemaan ja riskialttiimmiksi tulla hyväksikäytetyiksi tai väkivallan uhreiksi. Tämän kaltaiset muutokset, jotka yleisesti heikentävät kaikkien turvallisuutta samalla kun ne voivat johtaa yksittäisten henkilöiden tasolla jopa epäinhimillisiin tilanteisiin, on syytä uudelleenarvioida perusoikeusnäkökulmasta.

Rasismiin ja syrjinnän vastaisissa toimissa ei kyse ole halusta vaan velvoitteesta. Rasismiin ja syrjinnän vastaisen työn jatkaminen voi viedä yhteiskuntaamme vain yhteen suuntaan: parempaan, yhdenvertaisempaan ja turvallisempaan. Rasismiin ja syrjinnän vastainen työ ei vähennä tai väheksy kenenkään oikeuksia vaan luo pohjaa kaikkien oikeuksia paremmalle kunnioittamiselle. Valtuutettu odottaa hallitukselta sitoutumista tehokkaisiin toimiin yhdenvertaisuuden edistämiseksi.

Yhdenvertaisuusvaltuutettu

Kristina Stenman